

DOBSZÓ

az ablak alatt

A vitéz feniánus férfiak

Larkin elment, Connolly elmenőben, nagy öröme névvel munkásvezérnek, kiknek szíve úgy kívánczik a pihe-puha funkcióra, mint a szarvas a szép, híves patakra. Amíg az a két vezető a közelükben járt, nem lélegezhetek föl; de most, bölcs és józan emberek lévén, nekiláthattak, Istennek hála, hogy a harcos szakszervezetekből üzembiztos, piacképes vállalkozásokat kalapáljanak össze. Larkin Amerikába ment; Connolly pedig odahagyta a maga szakszervezetét, hogy minden erejét a Polgárhadsergnek szentelje. Nyomorúságosan rozoga hazafias verseket kezdett írni. Éles szeme nem fürkészte többé a vöröset: zöld hajnalért meredt az égre. *Melyik zászló alatt?* címmel színdarabot is írt, s az flitterekkel pöttyözött zöld rivaldafényben botladozta végig érzélgős pályáját a Szabadság Házának színpadán. A *Munkásköztársaság* lapjait hétről hétre elöntötték a veterán szesztestvérek közhelyes felszólamlásai; külsőre-termetre egyforma, csöcselék-csócsalék szavak légiói caplattak bárgyún a papíron, sehol egy kardos-vállszalagos vezér-szó, hogy értelmet adjon a hosszú, dini-dana, *ásitag* parádének.

A világháború Európa-szerte dühöngött, és Írország gyönyörrel szemlélte ellenségének megpróbáltatásait. A nacionalisták élcsapata Von Kluck nevét ízlelgette nyelve hegyén. *A Fekete Rosaleen*, *A Nyugati part férfiai*, a *Clare megye dragonyosai*-féle ír dalokat a legtöbb Gael Ligás, Sinn Feiner, Ír Köztársasági Testvér szinte elfeledte, kedvenc nótájuk immár a *Die Wacht am Rhein*, a *Deutschland über Alles*, a *Was Ist des Deutschen Vaterland* volt, s az égbolt egyre zöldült. Ám közben hegyről-völgyből-városból a nyalka legények csak úgy nyomultak a brit hadseregbe, és a fegyveres ír fiúk tömött sorokban énekelték Írhon legújabb szerelmes dalát, miszerint *Messze-távol van Tipperary*, és verték a lépést a Szabadság Háza előtt, le a rakpartra, ahol a csapatszállító hajók várták őket, s vitték a pipacs-szőnyeges Flandria sírgödrei felé. Az Ír Köztársasági Testvériség kemény munkával ragasztgatta rissz-rossz plakátjait, buzdítván az íreket, hogy őrizkedjenek a brit hadseregtől, felhíván figyelmüket, hogy az eljövendő küzdelem nem a katolikus Belgiumért, hanem a katolikus Írországért vívatik majd; ám a tömött sorok csak verték a lépést, le a rakpartra, a csapatszállító hajók s a tenger felé.

H. H. Asquith miniszterelnök s oldalán John Redmond hiába tartott toborzó nagygyűlést Dublin polgármesterének házánál, az épületet körülvevő brit ágyúk és bajonettek

erdején fennakadt messzire szánt hangjuk, Dublin pedig világgá bömbölte a két politikai vigéccsel szembeni megvetését; ám a Kellyk, a Burke-ök, a Shea-k tömött sorokban csak verték a lépést, s indultak csatába Angliáért, a kismemzetekért, az emberi létezésre alkalmatlan otthonokért; mert ha némelyek szemében zöld volt is az égbolt, sokak szemében a családi extra élelmiszer-utalvány biztos és üdvös bőrbarna színét öltötte.

Connolly eltökélte, hogy gátját veti az Írországból kiáramló emberfolyamnak, és fejébe vette, hogy képes kizöldíteni az égboltot – lássa meg akárki –, mihelyt felvon a Szabadság Házának ormára egy hasonszínű lobogót. A Bizottságot szélnek eresztvén, egymaga döntött; tehát alapos próbák után a Polgárhadsereg – úgy százhetven fő – kivonult az épület elé, Connolly pedig (s Madame Markievicz lépésnyire a nyomában) szemlét tartott fölöttük. Connolly először öltötte magára a mélyzöld uniformist, és kevésbé festett jól benne, kissé fura járása lévén; a karikalábjára tekert vörös-barna puha bőr lábszárvédő csak kiemelte, milyen kacsamód lépked. Bal kezében automata karabélyt tartott, csövét a könyökhajlatában nyugtatta. A Madame férfiruhába bújt a szabadságharchoz, hasonlóan zöld uniformisba pedig; keskeny csípején méretes automata pisztoly himbálózott.

A fegyveres kis csoportot a hívság baljós szikrája ragyogta be, mely szikra Connolly kacsázásából, az egyenruhás férfiak feszes vigyázzából, a Grófnő sapkáján cicázó kakastollbokrétából pattant ki. De senki ne becsmérelje ezt a hívságot, mert olyan csapatot ragyogott be, akik készen álltak a feledés homályába szórni magukat azért, hogy az emberek rég megüledett gondolkodásában megszülessen a változás. Ott álltak – apró, zöld sziget a pizskosszürke ruhás báméskodók tengerében; csöndes, rezzenetlen volt a tömeg, mintha fásultságukból az utolsó csöpp energiát és reményt is belefacsarták volna ebbe az apró ember-kehelybe, hogy azok majd nekivágjanak, és megvívják a végső, rövid harcot értük. Írország bíbor szíve volt ott.

Majd megindult a kíséző szakasz, élén egy fiatal lány, a zászlóvivő, s egy sóhaj, egy *ümmögés* sem tört fel a figyelmező tömegeből; Sean az első sorban állt, kissé gyöngelábon, nyakán az elfertőződő sebet óva. Egy árva éljen sem szakadt ki a torkokból, mikor Connolly kinyilvánította emberei előtt, hogy mihelyt az ősi Zöld Lobogó leng a tetőn, az arra haladó ír katonák balra átot csinálnak, odagyúlnak a Szabadság Háza elé, és megfogadják, hogy nem fogják sem a Császárt, sem a Királyt kiszolgálni, csakis Írországot. A zászlót fölvitték a tetőre, kítűzték az oromra, s amint a szellőben kibomlott, a hadsereg katonái tisztelegtek fegyverükkel, a tömeg pedig úgy éljenzett, mintha a zászló bomlása már is Anglia romlását jelentené.

A rakpart felé menet egyetlen ír katona sem fordult balra, pedig a rezesbanda a menetoszlop elején a *Garryowent* és az *Emlékezz, Írhont* játszott; a fejük se mozdult, hogy az ormon lobogó magányos zászlóra pillantsanak, mely most még magányosabb volt, hisz a tömeg is hazament, bár ő tovább csattogta süketeknek szóló szívfacsaró üzenetét; éjszaka lengett a legmagányosabban, szinte a csillagok között, fáradtan, fonnyadt lombként, mégis mondta-motyogta a magát az alvóknak, Dublin város kemény fiainak, akikért azután eljött a hajnal, hogy teljes menetfelszerelésben vonuljanak a rakpartra, s behajózzanak Flandria felé. Gyermeteg ötletet dajkált magában Connolly: *röndér-mesét*, édes ólmot, mely vak lelkeknek való hamis hajnalra virradt.

De Sean tudta, hogy Connolly emberei majd harcba szállnak, s az Ír Önkéntesek sem tágtának mellőlük; bár lelke mélyén érezte, hogy nem jól látnak a dologhoz. Módszerüket a vörös kabátok, a medvebőr kucsmák s a tollforgók idejéből választották: tisztelgés a tisztikarnak, szuronyt tűzz, és roham, fiúk. Az egyenruhás férfiak kijelölt állás támadására, elfoglalására és védelmére rendelt efféle osztagai nem állhatják a sarat a leverésükre kiküldött masszív haderővel szemben. Amint egybe tömörülnek, végük. A hadi készülődés ordítóan nyílt volt, az az idea pedig, hogy a britek nem vetik be az ágyúikat – mint Connolly, Pearse és mások garantálták – az örületig dühítette Seant. Anglia kapitalistái nem fogják tönkretenni az itteni kapitalista ingatlanvagyon, mondta Connolly, mondta Pearse, és mondja víg danánk. Én mondom, bevetik az ágyúkat, ordította Sean; Én meg azt mondom, hogy nem, ordították vissza, akik egyáltalán meghallották. Ágyúztak a városi utcákon a porosz-francia háborúban, mondta Sean, és Párizs ostromakor a francia

katonák ágyúval lőtték szét a kommunárok barikádjait, nem érdekelte őket, mi kárt tesznek az ingatlanvagyonban.

Küldött egy cikket e tárgyban *Az Önkéntesnek*, soha nem közölték; írt Connollynak és Pearse-nek, nyilvános vitát javasolt, egyikük se méltatta válaszra. Érveket sorolt: földalatti mozgalomra kell a harc nagyját bízni; ezer embert, vagy akár csak ötszázat kockáztatni egyetlen ütközetben örültség. Kimutatta, hogy a búrok sokkal félelmetesebb haderő birtokában, mint amit Írország valaha is kiállíthat, kénytelenek voltak a meglepetésszerű támadás, a gyors rajtaütés, a kelepce, a sebes eltakarodás módszeréhez folyamodni. Valahányszor szabályszerű csatában nagy erőt állítottak szembe a sokkal nagyobb és jobban fölfegyverzett ellenséges erővel, csúful rajtavesztettek, mint Cronje, majd utóbb Prinsloo. De Wet, Delarey és Botha harcmodora viszont időt nyert nekik a diadalmas britektől, és tárgyalási pozíciót, hogy majdan megteremtsenek egy nagy afrikander nemzetet. Vessétek le az uniformist, tartogassátok esküvőre, torra, parádéra, búcsúra. Szedjétek magatokra a régi gönceiteket, hogy ne ríjatok ki felebarátaitok közül; ötvenes osztagokkal operáljatok, hogy ha futásra kerül a sor, ne veszítsetek öt-tíz embernél többet, mert ha csatarendbe állítottok ezret, mind az ezret elveszítitek.

Egyszer-kétszer – mikor eszébe jutott, mennyit segített annak idején a Szent Edna ünnepeken, s azzal áltatta magát, hogy ez Pearse-nek is eszébe jut – megpróbálta egy szóra elkapni; de mindig félreterelték a közeléből a nyüzsgő-bozsgó, élénk-sárga kitűzővel ékes keblű adjutánsok, az Ír Mozgalom bal-, jobb- és középszárnnyai raj-rajkói. Utóbb már nem dühítette ez a bánásmód, hisz a magafajta nedvező-heges nyakú, rövidlátó, reszketeg lábú, rongyos ruhájú, lyukas cipőjű madárijesztőt nyilván hátborzongva szemlélték a Gael héroszok. Ráadásul izalmában lépten-nyomon hiába vette Isten nevét a mondandó nyomatékául; amazok pedig viszolygó megvetéssel végigmérték, sarkon fordultak, és faképnél hagyták. Toprongy volt a szemükben, Írhon megszejtelenítője, ráadásul írül károgott a kényes-finom fülükbe.

De várt még Seanra más nonszensz is. Wally Carpenter, wicklow-i angol származék egy szép napon karon ragadta, s belöködte a Szabadság Házába. Az apró kezű-lábú-fejű Wally alig volt öt láb magas; könnyesen érzélgős természetű, bár apró mivoltában mégis karakán.

– Várj csak, mutatok valamit – lihegte, miközben az egyik szűk folyosón hurcolta Seant –, tetszeni fog, amit látsz, táncra perdülsz örömdben! – Kinyitott egy fakószürke ajtót, melyen papírból kivágott vöröskereszt díszelgett, és belökte Seant egy komor, piszkos kis helyiségbe. – Nézd csak meg, mert ezen aztán van mit nézni!

Mire Sean szeme megszokta a félhomályt, a mocskos falat, a pókhálós ablakot, melyen alig mert beköszönni odakintről a sikátorból a sápatag fény, meglátta a porlepte padlón nyújtózkodó négy rozoga táborigyát: vakító fehér lepedő borult rájuk szemfedőként; fehérségük úgy festett a koszos padló fölött, mintha sötét tavacsán libegő liliumok volnának.

– A harctéri sebesültek számára – mondta Wally büszkén –, csinos, mi? Mikor Connolly megmutatta, azt hittem, mindjárt megcsókolom érte!

– A fenének nem csókoltad meg? – kérdezte Sean. Már megint egy gyermekded ötlet. – Az Istenért, ember! – támadt rá szegény Wally-ra. – Nem látod, hogy ez tisztára agybaj? Játékháború! Idefigyelj – folytatta, és megmarkolta a fiú vékony karját –, ha bárki melletted bekap egy golyót, mondd meg neki, hogy kórházért kajabáljon, ahol ismerik a sebek természetét, ahol a rögzítősín: rögzítősín, a szike: szike, és ahol az orvosok azt is tudják, melyiket hogy kell használni!

Connolly sorra indította az éjszakai *eszemenet-gyakorlatokat*, melyeket időnként a Dublini Vár elleni idegroham koronázott. Mintha a szépséges Cathleen ni Houlihant látná odabent, börtönben sorvadozva, kezén-lábán súlyos papírbilincs. Igaz, a Vár bevételével a harcosok nem sokra mentek volna, hisz hamarosan rájönnek, hogy amint bevették a várat, magukra csapták a kapuját. A romantikus maskarádé révén Connolly az Önkénteseket is előre rángatta, bár amazok inkább fontolva kívántak volna haladni. De a Polgárhadsereg-beliek a sarkukat tapodták. Egy-kettő, egy-kettő, az Önkéntesek mentek keresztbe, a Polgárhadsereg-beliek kasul, menetgyakorlat, alaki kiképzés, hadi szelek fúvása. A fegyveres írek oszlopai-vonalai-láncai között olykor felbukkant az Alkirály csillogó-vil-

logó díszhintaja félgaloppban, elébe fogva négy selyemszőrű paripa, hátukon egy-egy bársonyfrakkos, fehér nadrágos, hosszú ellenzőjű zsekésapkás lovász; mögöttük egy szakasz vörös mellényes ulánus, rézsisakos dragonyos, vagy tollas-csákós huszár; mintha elegáns kereszt-paszományt próbálnának hímezni az Írországot foglalkoztató goromba szövedékbe, mely éppen hogy el akarja tüntetni a hódító színpompájának minden fércét-fonalát.

A Nagyböjt már-már véget ért. Ezrek morzsolták tenyerükben a vágott dohányt, hogy a hét hosszú böjtös heti absztinencia után végre rágyújtsanak; elmúlt az ideje, hogy az ember (már ha van szerencséje) csípős ízű hordós heringre, bőrhöz foghatóan rágós sózott menyhalra, tej nélküli teára szorította magát. Hagymás rostélyos, szalonnás káposzta, a változatosság kedvéért sertéspofa szolgált ismét a dublini melós fehérre sikált asztalának díszéül. A fiatalok táncba kíváncsok; az új életre támadt pergő-forgó multság, a *Sicc, macska a szék alól*, vagy a *Magasabbra a tetőt* ismét édenkertbe hívó dallamára; az idősebbek a gyermekek kedvéért a potmarnocki Bársonyparra vagy a Malahide-i Ezüstpartra készültek kirándulni; s akik sem ide, sem oda, azok a húsvéthétfői fairyhouse-i versenyre benevezett lovak lajstromát böngészték. Az Önkéntesek Összírországi Díszszemléjének föllegében villogó veszedelem elmúlt. Suttogták – vigyázat, csak suttogták –, hogy némely soha-nem-felejtünk ifjancok azt tervezik: a csöndes vonulgatásból nagy hirtelen fegyveres fölkelést csinálnak. Hajszálon múlt. Ha nincs Isten fullajtárja Eoin Mac Neill, Vezérfari Főnök, valamint Bulmer Hobson Isten fullajtárjának fullajtárja, az Önkéntesek *Szitoknoka*, hajjaj! (egyiküknek sem szólt a tervről senki, csak egy fuvallat megsúgta nekik, micsoda halálos drogéria szakadhat a népek fejére). Hanem aztán ez a kettő szétküldte a gyorsfutárokat, kit vasúton, kit lóháton, kit biciklin, kit szamaras kordén, kit görkorcsofolyán, s azok futottak, vágattak, lihegtek ország szerén tova, hogy *vitályon* kívül helyezték a dolgot, így elnémítván az ezüst trombitákat, melyek már égnék emelkedtek, hogy kit-kit az eljövendő nagy viadalhoz szólítsanak. Az ország pedig elhevert a kandalló előtt, latolgatta a lovak formáját, tömte a pipáját, leste a sertéspofát, amint a másnapi ebédre fődögél a lassú tűzön, és mindenki hálát adott a Jóistennek, amiért a régóta ígért fenyegetés elmarad.

És húsvéthétfőn kimentek a lóversenyre, a Bársonyparra, vagy kikészítették a legszebb ruhát az esti táncmultságra, mindnyájan a húsvéti jámborság utáni kegyelmi állapotban, telidestele a joie *deo vivre* áldásával; nem egy vidéki feljött a városba, hogy megnéze a Múzeumot, a Négy Bíróságot, a Vámházat, a katolikus Szent Mária katedrális; miközben az egyik utcán civil ruhás detektívek kísérték Roger Casementet fegyverek közt a hajóhoz, amelyik majd a bitófa tövébe szállítja; a másik utcán pedig civil ruhás Ír Köztársaságiak kísérték Bulmer Hobson fegyverek közt oda, ahol legalább jót nem cselekedhet. Nyugalom honolt szerte, akár a *himádkozó* apáca pihegő leglelkében. S akkor az O'Connell Street közepe táján – szó nélkül, csak a lábuk dobogása hallott – felbukkant több száz Önkéntes és Polgárhadsereg-beli, fegyverben, élükön Pearse, Connolly és Tom Clarke; megálltak, balra átot csináltak, és megnézték maguknak a Főpostát.

– Jönnek a jófiúk! – morogta egy öregúr, félig magának, félig a mellette álló szikár idős hölgynek, aki mellé szegődve bámulta az Önkénteseket. – No, Mac Neill tett róla, hogy el ne galoppírozzák magukat! Most meg mit akarnak? Úgy nézem, elszánták magukat, hogy megzavarják a megszentelt nap cerebrálását. Bemennek? Minek, kérdelem én. Levélbélyegért nemigen. Azért se, hogy megkérdézzék, hány óra, hisz ott a nagyóra a kirakatban. Mit akarnak hát, asszonyság, mondja meg. Nem értem. Itt valami készül. Higgye el, asszonyság, itt folyton készül valami. Hetven éves vagyok, és egy óra nem volt az életemben, hogy ne készült volna valami, legalábbis beszéltek. Istenemre, kiveszik a nagyórát a kirakatóból! Mégiscsak furcsa. Nézenek oda, puskatussal kiverik az összes üveget! Csak úgy záporozik a szilánk – egyenest a járókelőkre! Ez már túlmegy minden határon. Ez, ez tiszta huliganizmus. Jobb lesz, ha eltűnünk innen – bármelyik percben itt lehet a rendőrség. Nem megmondtam magának, asszonyság, én nem értem! Kizavarják a Postáról a dolgozókat, a puskájukat is rájuk szögezik. Jobb lesz, ha eltűnünk innen, amíg jól van dolgunk. Várjon egy percet – kijött egy illető, valami papírt akar felolvasni. Mit mond? Nem értem. Hogy az ördögbe hihetik, hogy egy szót is hall innen az ember? Ó! Már meg kitalálták a népet az utcáról. Hogy? Eriggyetek haza, mi? Mégis ki ma-

ga, hogy itt rendelkezik? Hogy átveszik a hatalmat a városban? Mit nem mond! Hát én-rajtam nem veszik át a hatalmat! Békés ember vagyok, békés sétát teszek egy békés napon, és ragaszkodom az alkotmányos jogaimhoz. Hogy itten puskából való tüzelés lesz hamarosan? A mindenit, honnan? Honnan, asszonyosság, mondja meg. Nem értem, nem megmondtam magának? Azt mondja az illető, hogy ő az Ír Köztársaság nevében beszél. Ezen tessék eligazodni. No, majd a rendőrség mindjárt eligazítja a dolgokat. Most ne szóljon, nézze meg, mi jön az O'Connell Street vége felől! Egy század ulánus – szépen ügetnek, teljes harci dísz, karabély, lándzsa, minden! Kitakarítják a Főpostát. Betöri a bordámat, asszonyosság! Hallja, hogy csörömpölnek? Ezek aztán komolyan gondolják. Meglássá, asszonyosság, ez az Ír Köztársaság még el se kezdődött, már vége van neki. Jézus, Mária, Szentjózsef! Ezek az örültek lőnek rájuk! Hé, félre az útból, asszonyosság, hagyja mozdulni az embert! Hogy kis híján fellöktem? Akkor mi az ördögnek kapaszkodik belém? Nem megmondtam magának órákkal ezelőtt, hogy veszélyes erre lófrálni? Hallja-e, ez tisztára sortűz volt! A rendőrség menti az irháját! Hallja-e, tűnjünk el innét; eleget lábatlankodtunk, ahol semmi keresnivalónk nincs!

– Nézzék már, feltörik az üzleteket! Mégiscsak bosszantó, nem? Végül is a fiúk valami magasabb célokért szálltak a síkra. Nézzenek oda, ez a pasas egy gramofont cipel. Hol szerezted, aranyapám? Hallották, mit felelt? Hogy találjam ki, hol. Kultúrátlan banda. Nézzék már, ezek egy teljes zongorát hurcolnak! Hallották? Hogy álljak be, segítsék. Van pófájuk. Nézzenek oda, sorra viszik a taligákat meg a babakocsikat. Keserves nap, hova lesz Dublin jó híre? Hát ez a szakállas, golfnadrágos pasas mit csinál? Plakátot ragaszt. Olvas-ták? Felhívja a polgárságot, hogy ne hozzanak szégyent a fiúkra. Törődne a maga dolgával. – Sheehy-Skeffington? Mit tudom én, kicsoda. Hogy Írhon egyik legnemesebb lelkű fia? Ne húzzon már. Hogy ha nem volna olyan nemes lelkű meg önzetlen, bezzeg tudnám? Lehet, de akkor se írja elő nekem, hogy mit csináljak. Ha lopni, rabolni, fosztogatni támad kedve az embernek, mi köze hozzá? Nézzék csak, ott megy az ipse, két másikkal, egy csapat katona viszi, fegyverrel. Nem úgy néz ki, mintha olyan nagyon nemes lelkű volna. Mi volt ez? Itt füttyölt el mellettem. Golyó? Ne vicceljenek már. Hanem megmondhatom: ha piszkálnak, én nem állok jót magamért.

A bevert kirakatok üvege csörömpölt utcahosszat, az emberek az üvegcserepen tapodva addig húzták-nyúzták, taszigálták egymást, míg India, Arábia és Szamarkand minden kincse elébük nem tárult. Sean végignézte, hogy rángatják fejükre a polcokról a dobozokat, hogy hajigálják a holmit szanaszét; az új ruhát többnyire a régi fölé húzták, bár egy nő a pucér felsőtestére próbálta egyik kisinget a másik után, mígnem végül megállapodott egy világoskéknél, amit nyugodt mozdulatokkal magára simított. Akik eddig silány göncökben fagyoskodtak, most életükben először élvezték a jó ruha melegét.

Aztán Sean nem sokkal a fejük fölött röpködő golyók zizzenését hallotta, és rájött, hogy a fegyveresek nyilván el akarják riasztani a fosztogatókat; így hát beugrott egy boltajtó benyílójába, hogy a fal kiszögellését tudja maga és a fegyveresek között. Tagbaszakadt férfi szaporázta a lépést a járdán, jobb lábszára mellett jókora kancsót lóbált a fülénél fogva, bal kezében pedig egy pár élénksárga bakancsot. Élesen csöndült valami, a kancsó kettéhasadt, és aranyló folyadék tisztelte meg a méltatlan kövezetet. A férfi megállt, s a kancsó kezébe maradt csorba töredékére meredt.

– Jézus! – mondta. – Egy csöpp se maradt belőle – disznó pazarlók!

Sean a benyíló szögletéhez lapulva beljebb csusszant, hogy belessen az üzletbe. A kirakat üvegében tatóngó csorba szélű nyíláson át láthatta a padlóra szórt ruhák, sapkák, cipők, gallérok és nyakkendők megtaposott vastag szőnyegét, melyen az emberek lökdös-ték-taszigálták egymást; a padlón hányódó, a pultra kitergetett holmiról tudomást se véve a bontatlan dobozokban rejlő, szépen összehajtogatott titkos értékeket keresték. Egy magányos férfi a padlón heverő kupac sapkában turkált; lázas igyekezettel csapta a fejébe egyiket a másik után, s amelyik nem passzolt, azt az üzlet túlsó sarkába hajította. Egy másik vadul erőlködve próbált az otromba bakancsán át egy finom tweed nadrágot felhúzni; mikor rájött, hogy nem megy, hangosan káromkodott – és még hangosabban, mikor kiderült, hogy lerángatni se tudja. Egy rongyos ingű harmadik szorosan a térde közé kapta

a régi kabátját, míg boldog izgalommal dugta karját egy vadonatújba; megint egy másik szertekürtölte, hogy ha bárki hetes zoknira bukkan, neki szóljon. Egy vénember a pult-ra támaszkodva dirigálta botjával a létrán álló fiatalabbat, aki serényen kutakodott a föl-ső polcokon lévő dobozok között.

– Abban mi van, a bal kezednél? – kiáltotta a vénember. – A bal kezednél, te málé! Ing? Miféle ing? Rendes vászon? Áh, annyit sem ér, hogy ráarakjad a mancsod. Olyat bárhol sze-rezhetünk. Az a doboz a jobb kezednél. A jobb kezednél! Édes Istenem, te málé! Azt se tu-dod, melyik a jobb, melyik a bal? De Luxe van ráírva? Dobd le, dobd már le! – Hova to-lakszik, asszonyság? Nem a tavaszi vásáron vagyunk. Tessék rendet tartani, ha akar valamit. Micsoda? Hogy az ördögbe tudjam, merre a női osztály. – Egy, kettő, három, négy, öt, hat, meg egy vásárnapra, akkor ez egyelőre elég is. Nézd már meg, van-e valamelyikre „pizsama” írva – mindig birizgált a gondolat, hogy milyen érzés lehet az ember bőrén. – Ez mi volt? Mire kell nekik a mentő? Hogy meglóttak valami nőt? Hogy pont itt előttünk? Ki volt? Orvlövész, vagy valaki...? Uram Isten, hol az a rend és törvény, amivel annyit hengeznek?

Sean csak nézte ezt a csudálnivaló aktivitást, és képtelen volt a bomlottságot becste-lenségnek becsülni. Ezek az emberek minden vásárnap és minden kötelező ünnepen misére járnak; térdüket kékre koptatták a papi örök elrendelés templomkövén; halálo-san rettegnak a klérus bármiféle fenyegetésétől – gondolta Sean, és most örömmel lát-ta, hogy a kézzelfogható dolgok iránti vágyak sem haltak ki belőlük. Akármit sípolt-do-bolt az egyház a bocsánatos és halálos bűnökről, csak kinyújtják a kezüket eledelért, ru-háért, színért, életért. Ha a mezők liliomai nem fáradoznak, nem szőnek-fonnak, mégis kedvesek, hogy ne volnának kedvesek azok, kiknek élete szünetlen robotban telik? Eljön az idő, mikor mennyei királyságukat nem erőszak árán kell kivívniuk, hanem ők maguk építik föl maguknak, és kedves hangok, ragyogó színek közepette övék lesz a jó meleg, a szépség és a megelégülés.

Mikor kissé csillapodni látszott a lövöldözés, Sean kióvakodott a fedezékből, s a há-zak és az üzletek falához tapadva hazafelé tartott. Addigra besötétedett, rövidlátó szeme alig pár méternyi utat vett ki maga előtt. Mikor a Spencer-dokk csatornájának hídjához ért, fél-bambultában csöndes, fáradt hang szólította valahonnan a sötétből: Állj! Ki vagy? Sean tett még pár lépést, mire a hang – immár nem fáradt, hanem fenyegető hang – rö-viden és velősen rászólt: Ki vagy? Hökkenten, amiért nem lát senkit, Sean valahogy ki-nyögte: Jóbarát, s perc múlva ott állt egy katona homályba vesző alakja, kezében a puska lövésre készen, s ahogy elhaladt mellette, megkínálta a jótanáccsal: Legközelebb gyorsab-ban válaszolj, jóbarát. Hát ezt épp hogy megúsza! Még pár másodperc hökkent hallgatás, és fönt volna a csillagok közt. Ébredj föl, Sean! Alig valamivel arrébb szinte a mellét bök-te a bajonett, s újabb hang szólt rá: Állj! Ki vagy? Jóbarát, mormolta Sean, a bajonett le-ereszkedett, s a katona azt mondta: Menj csak, jóbarát. Így voltak elpötyögetve végig az út mentén, míg Sean be nem fordult a sarkon a kis utcába a házuk felé. Az Északi Falnál áramlottak be, senki útjukat nem állta. Szegény jó öreg Írország!

Sean megállt a kapuban, eszébe ötlött, milyen veszélyes éjszaka az utcán járnia. Üre te-kintettel bámult a sötétbe. Arra gondolt, mi minden történt máris, és mi lesz a vége. Ki-halt a város, csak a küzdő felek népesítik be. A kocsmák kiürültek, az omnibuszok hazacsi-lingeltek a remizbe, az üzletek bezártak. Lansdowne Road, Rathmines, Rathgar népe ösz-szefogta a finom kabátját, és hazasietett; az Ír Nemzeti Bank gondnokai kiszaladtak a jár-dára, hogy nagy döntéssel bevágják a vasalt kapukat, majd sietős kézzel rájuk csukták a vaskos zárnyelveket, az őrség pedig sebesen az ügyeleti helyiségbe vonult. A fairyhouse-i lóversenyről hazafelé igyekvők útját elállták a brit hadsereg torlaszai, s a „Hogy a pokol-ba kerülök most haza” kórusban szállt fel Istenhez és az Ő áldott Szentjeihez. Sean pedig a ház kapujában állva visszanezett a városközpont felé, s látta, mekkora lángcsóva csap fel a magas égre; kibomlott az első gologtavirág-bokréta.

Másnap kora reggel, miután a csatorna hídján tilos volt átmenni, Sean, hosszú kerülőt téve a vasút mögött, elért a belváros peremére, ahol tombolva habzott a közbeszéd, és vad elméletek találgatták, mi is történik.

– A Vár elleni támadás befuccsolt, és a szerény, nemes lelkű Sean Connolly elesett; utolsó sóhaja az volt, hogy Írországért hal meg. Az O’Connell Street-en olyan halomban fekszenek a halottak, hogy átmászni is bajos egyik oldalról a másikra. A Sinn Fein pedig elfoglalta az Ír Nemzeti Bankot.

– Micsoda?

– Elfoglalták, bevették. Lerohanták az őriséget, tüzeltek rájuk előlről, hátulról, s a szitává lőtt tetemüket Billy király szobra köré hajigálták.

– Csak nem? Úristen, hova jutottunk! Ha oda az Ír Bank, mindnyájunknak végünk. Mi lesz a nyugdíjunkkal? Az élelmiszer-utalványok sem érnek majd egy fabatkát sem!

– Az semmi – figyel rám, ember? – azok a szobrok, a Szabadság, az Állhatatosság, az Igazság, amik a Bank keleti oldalán álltak a tetőn, azokat leszórták a vakvilágba. Ripityára törtek, csak a törmelék meg a por.

– Ne már! No és a többi, a Hibernia, a Húség meg az Izé – azokkal mi lett?

– Azokkal? Ó, azokat leszedték, és jobb időkhöz biztonságba helyezték. Még épp idejében.

– Az semmi, csak hallgassatok végig. Egy pasas azt mondja, a Raktárdombról tökéletesen látta, hogy egy német hadsereg menetel felénk pont a horizonton. Nem azt mondtam, hogy a határon, azt mondtam, hogy a horizonton. Hogy melyik horizonton? Ccc, ccc. Csak egy horizont létezik, ahol az ég a földet éri. Te reméled, hogy igaz? Hát én nem. Elég bajunk van így is a mieinkkel meg az angolokkal; mi volna, ha a németek is beszállnának harmadiknak? Csak az égi kis pacsirta lehetne biztonságban, de őneki is magasabbra kéne szállni a szokásosnál.

Sean az anyja mögött állt a hátsó szoba ablakánál; az anyja kifelé bámult, hátha megtud valamit az egésztől.

– Van egy pár katona a templomtoronyban – mondta, de az utolsó szót egy dörrenés és recsegés-ropogás nyomta el, ők ketten pedig hátra tántorodtak a szoba végébe, félvakon és fulladozva a malterpor vastag, szürke felhőjében.

– Meglőttek, Sean – nyögdécselte; ő alaposan végignézte, de sértetlennek találta; gyorsan átvitte a másik szobába, lefektette a lószőrrel tömött régi díványra. Adott neki egy pohár vizet, aztán szép szóval lecsalta az alsó szomszédasszonyhoz, aki vizet forralt, hogy megteáztassa. Amint elindult fölfelé, hogy megnézzze, mi a helyzet, egy tiszt és egy őrmester vezetésével egy szakasz katona jelent meg; föl kísérték, két főt a kapuban hagytak őrködni. A tiszt revolverrel a kezében állt mellette, míg az őrmester átkutatta a hátsó szobát. Egy idő múlva előkerült, és valamit súgott a tisztnek.

– Jöjjön le velem – mondta Seannak a tiszt.

Szorosan a ház falához állították, a motozást az őrmester foganatosította. Kopott bakancsát is levették, hogy belenézzenek, miközben végig egy katona térdelt előtte, fél térdén a karabély tusa, a szurony arasznyira Sean mellétől. Azt mondták, egy automata revolvert keresnek, ő meg eltűnődött, hogyan fért volna bele a bakancsába. A vasút menti falon túl a parlag rétet éktelen robbanás túrta fel, kövek, fűcsomók, pipacstövek röppöltek a levegőbe, majd záporoztak Sean és a motozást végzők köré. Golyó fütyült, majd percen belül egy második koppant gonoszul a falon Sean mellett, jelezvén, hogy orvlövés vadászik az őt körülvevő katonákra. A tiszt elosont a házak mentén, és bevette magát egy üzlethelyiségbe, a katonák görnyedten a nyomában. Seant otthagyták terpeszben a falnál, a szomszédság a többi ház kapualjából leste. Elvette a faltól, és leeresztette a kezét, kifordult, és fölment a lépcsőn, haza. A falnál úgy érezte, mindjárt bevégzi, csak nagy keservesen őrizhette meg a méltóságát. Most görcsösen reszketett a félelemtől.

Akár az öbölben horgonyzó Helga ágyúnaszád összevissza lövöldözése, akár az orvlövész véget vehetett volna az életének. Régóta igyekezett kerülni a veszedelmet, és nem egyszer találta magát a kellős közepében. Munkája során háromszor alig úszta meg a bajt: egyszer a hetven kilométer per órával robogó vonat szerencsére csak a vödört verte ki a kezéből; egyszer az összeomlott állványzattal együtt ő is lebucskázott, de a réműletnél és egy sor fájdalmas zúzódásnál nagyobb baja nem esett; egyszer egy magas üvegvetőt takarítottak, s egy munkástársa – nagy igyekezetében, hogy megmutassa a művezetőnek, milyen fürge fickó – rálépett az üvegen fekvő pallóra, a palló eltört, az üveg megroppant, és sze-

gény ördög vagy tizenöt métert zuhant, s a betonpadlón halálra zúzta magát. Ma pedig ő és az édesanyja kettejük feje közé olyan géppuska-sorozatot kaptak, amelyik a mögöttük lévő falat ripityára verte. De hányszor tért ki az utolsó pillanatban a megvadult, részeg rendőrök gumibotja elől? Többször, mint emlékezni szeretne. Ki nem állhatta az ilyesmit. Amint gyarapodott jóakaratan és bölcsességben, úgy csappant meg benne a hősiség vágya. A kiváló és igazságos városatya Tom Kellyhez hasonlatosan ő is ágyban, orvosságos-üvegek közt akart meghalni.

Jóságos Úristen! Hogy néz ki a hátsó szoba! Az egyetlen derékaljukat szuronnal felhasították, a piszkos toll összevissza szóródott belőle. Az egyetlen szalmazsákjukat ugyanúgy, a szalma a tollal vegyest borította a padlót. Nem elég, hogy fáj a reszketeg lába, nedvezik a heges nyaka? Ha nem olyan kemény fából faragták volna, kiül a romos ágy szélére, és jól kisírja magát. De száműznie kell a könnyes gondolatokat, hogy eljusson a szilád ellenszegüléshez, a jéghideg elfogadásához annak, amin nincs hatalma változtatni.

Meggyújtott némi aprófát, vizet vett egy kislábosba, főzött magának egy bögre teát. A régi kredencben talált kenyérvéget, levágott belőle egy szeletet; többet nem, hisz a szomszédság bármikor hazaküldheti az anyját, s őneki is jár a része. De aztán megette a maradék kenyeret is: kellett a friss erő, hogy pótolja a nedvedző nyaka, a fájó lába, a zavart lelke folytán elvesztett energiát. A teát szűrte, mikor beállított egy őrmester és két baka; és Sean szíve ismét összeszorult.

– Hé, maga – mondta az őrmester, s a bakák felé intett – eredjen velük, a templomba, igyekezzen! Hogy minek? Ne érdekelje, minek. Parancs van rá, elég ennyi az eléghez.

– Ki parancsolta, az Alkirály?

– Na! A századparancsnok úr. Igyekezzen.

Sean sóhajtván zsebre tette a Keats-kötetet, fölvette a sapkáját, és ment a bakákkal a templomba. Az előcsarnokban fiatal tiszt ült egy kis asztalnál, notesz előtte, ceruza a kezében. Neve? Lakcíme? Kora? Foglalkozása? Sean megfigyelte, milyen görbén néz rá, mikor azt hallja, hogy munkanélküli. Újabb motozás. Ez meg mi? Áh, könny! Versek – veszélytelen. Mért nincs maga a hadseregben? Nem érdekelnek a hadseregek, még az Üdvhadsereg sem. Tisztességes válasszal többre menne, ember. Be vele a többihez.

A keresztelőkápolnában katonák terpeszkedtek – aludtak. Mások a szentély kőpadlóján horkoltak. A templom keleti és nyugati végében fegyveres őrszem állt. Hátizsákok, szíjak, bakancsok, puskák halomban az Úr asztalán és körülötte. Seanon kívül két őrizetes volt, jól elkülönítve. Furcsa érzés fogta el: hányszor ült istentiszteleten itt a templomban, ahol első igaz és művelt barátját, a lelkészt, megismerte. De megmérgeledne, ha tudná, hogy katonák vették be magukat az Isten házába! Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre – állt az írás félkörben az Úr asztala fölött.

Egész este, egész éjjel ült a kemény padban, s úgy találta, hogy ami szép, az se lesz öröm örökké. Nem telt több tőle az őszi ködben hunyorgó csillag halvány mosolyánál. Fanyar mosoly, de mégse könny. Itt is, most is egy volt azokkal,

*Kik holtukig szeretik társukat,
Kik átérzik a világ szenvedését,
Szolgálva e szegény emberiséget
Fáradoznak a halandók javán...*

Liliomok sápasztó fehérsége ült a lelkén; de mégsem a hó halálos fehérsége; még nem, bár a reggel üde lehelletétől, a dél tüzetől, az est csillagától messze hullott.

Az anyja miatti gondot kénytelen volt elvetni. Ül le, és hallgass – mást nem volt mit tennie. Különben is mi hasznát vennék otthon? Az ellenség mindnyájunkat egzecírozta. A szomszédság megadja neki a napi betevőt, majd megegyeznek maguk között. – Büszkeség ide, büszkeség oda, majd' megveszett egy adag Maconochie-pörköltért a katonákéból.

Másnap este a környék vagy száz derék legényét, köztük Seant, zárt menetben, őrizet alatt (aki szöknő próbál, föbbe lövetik) elhagyatott utakon egy nagy magtárba terelték. Egyesével bocsátották be őket a kihalt épületbe; hosszú kőlépcsőn fölfelé, egy szűk ajtó-

nyíláshoz, ahol kinek-kinek, amint fölért, meghagyták, hogy ugorják talpast a sötétbe, aztán ha leér, majd meglátja. Sean is bepottyant, esett pár métert, és vastag réteg kukoricában kötött ki, majd megfulladt a felcsapó porfelhőben. Mikor a szeme megszokta, a repedt zsalukon beszűrődő gyöngye fényben észlelte, hogy óriási hombárba került; legalább másfél méternyi kukoricában kellett gázolnia, ha arrébb akart kerülni: minden lépésnél combközépig süppedt a lába, úgy kellett kiráncigálni a következő lépéshez. Jó időbe telt, amíg eljutott az egyik ablakig, s a zsalu repedésén át a város fölötti égboltot fürkészhetette.

Olvadt vasként izzott az ég, mintha az egész város lángban állna. Fél füllel hallotta a közelen kártyázó kis csapat férfi beszédét. Keatset aligha olvashatott a rossz szemével, ehhez több fény is kevés lett volna. Több fényt – ezek voltak Goethe utolsó szavai, s úgy tűnt, Seanéi is ezek lesznek.

– Nem tudom, hogy végződik ez a dolog – mondta az egyik kártyázó –, de a német tengeralattjárók úgy rajzanak fölfelé a Liffey-n, akár a lazacok; ha tüzet nyitnak, vizlát, Anglia. Én ütöttem, hé!

– Úgy hallom – mondta a másik –, a Dublini Dombság feketélik tőlük, szenesvödör sisakostul, mindenestül. Te osztasz, Ned.

– A Sinn Feinerek ismeretlen helyre szállították azt a pasast, aki a vidéki Önkénteseknek parancsba adta, hogy inkognidóban maradjanak, akárhol is legyenek. Hogy is híjják? Ej, itt van a nyelvemen. De hogy van?

– O’Flynn atya nyilván – szólt egy csúfondáros hang a sarokból.

– Ne csúfalkodj, Nyúzó Doyle, nem tréfálkoznivaló időket élünk. No, figyelem, itt a kőr ász!

Ekkor meghallották: a fejek mind odafordultak, ahol Sean kucorgott az ablaknál – a szakadatlan puskatűz okvetetlenkedő pattogásába belebódult a nagy ágyúk lassú, méltóság-teljes, halálos *duhogása*.

– A Krisztus irgalmazzon nekik – mondta a Nyúzó Doyle.

Másnap Sean meghallotta, hogy a magtár végében lévő lyukból, ahol az őr strázsált, a nevet szólítják. Átgázolt a kukoricán, azt mondták, ugorjon fel; felugrott, egy káplár elkapta a karját, és segített neki felkászálódni az emeleti szintre. Közölték vele, hogy egy katona kíséretében hazamegy enni; a többiek egy-egy óra szabad eltávozást kaptak, de ő gyanús volt, mert a lakására lötték ki az orlvésznek szánt sorozatot.

Talpig belepte a kukoricapor, és hiába tűrte föl a kabátja gallérját, hogy a sebes nyakát óvja, marta a nedvező sebet – félt is, hogy elfertőződik. De türelemmel kellett lennie, tehát a katona társaságában hazacapatott.

Otthon leülvén, a katona kérdésére azt mondta, hogy nincs a lakásban sem enni-, sem főzniláló.

– Semmi? – kérdezte megütődve a katona – Nincs valahol egy hely, ahol kaját lehet szerezni?

– Van – mondta Sean – a sarkon egy árus, de nincs rá pénzem.

– Majd ad, kénytelen lesz – mondta a baka –, Isten bizony, nem gilt, hogy egy ember ne ehessen!

Így aztán a szász meg a gael elment Murphy boltjába ennivalóért. Murphy komoly ember volt, száz fontot fizetett a diszpenzációért, hogy elvehesse az elhalt felesége hűgát – mert az ingatlanok a családban kell maradni. Sean eltűnődött, micsoda kényelmet és biztonságot nyújtana az anyjának és öneki egy ekkora summa. A katona keményen megparancsolta, hogy az őrizetesnek adjanak valami kaját, következésképpen Sean kapott egy kenyeret, teát, egy palack tejet, egy szelet szalonnát, meg egy font konzerv marhahúst. Hazafelé Sean szólt az anyjának, és hercegi módon megebédeltek; a katona is elfogadott egy csésze teát.

Egyre magasabb lángnyelvek nyaldosták az eget, mintha az Isten füléből függő rubin ékkő volna. Az épületek izzó skarlátvörösbe öltöztek; a szentek pedig hegyezték a fülüket, hogy a mennyek felé szálló ír imákból elcsípjenek valamit, mert minden miatyánkba és üdvözlégybe beleszólt az ágyúk veszett acsargása, melyre rákontráztak az ordító szász karabélyok, géppuskák, tarackok; egyre szűkülő tűzgyűrűbe fogták a Sinn Feinereket; s a tűz lassan kúszott e csapat ártatlan felé, kiknek keze éltükben először részesült a fegyver áldá-

sában. Immár fölélük borult a tűz, harapta fejük fölött a tetőt, ők pedig túl elgyötörtek voltak, hogy megpróbálják eloltani. Beesett arcukat véresre csipkézte a szétvert kövek és téglák törmeléke; a sebesültek valami sarokban nyöszörögtek maguknak, míg maroknyi férfi és nő élete kockáztatásával igyekezett a súlyos sérülteket kórházba juttatni, utat törve a leomló falak, a kénköves lángok s az égő épületek fenyegető sorfala között. A szürke-zöld Önkéntes egyenruha elvesztette eleganciáját, elrongyolódott, vastagon belepte a falakból felhőben szálló malterpor. A harcosok, akár az automaták, tétován mozogtak a rájuk száradó por és hamu maró ködében. Hallgatagok voltak, borostásak; talán elmormolták a teljes bűnbánat imáját a hadba vonulásuk előtt elkövetett dolgaikért; tekintetük megfakult, de elnehezült szemhéjukat rábírták, hogy le ne csukódjék, hisz egy perc bóbiskolás a hirtelen, csöndes halált jelentette számukra. A legjobb lövészek újra meg újra odapörköltek a közelítő lángfalba; néhány rekedt, cserepes ajkú férfi apró vödör vizekkel próbálta hátrébb szorítani a lángokat; a vezetők méltóságteljesen álltak közöttük a lángfal előtt, immár a halálhoz felkoszorúzva; külsőre vidáman és elégedetten, míg benső lényük azon töprengett, hogyan viselik majd, ha kihunynak a világ fényei. Hozzásegítették Istent, hogy felrázza Írországot: akkor most a nép, az egész nép feleljen meg érettük! Megfáradtak, elnyűvödtek, már csak a hosszú-hosszú álom vár rájuk: a célra tartott karabélyok torkolat-tüzenek vékony szalagja, azután a hosszú álom. Írország húsvéti lilimainak szirmán pedig mindörökre ott húzódik majd egy karmazsinvörös csík.

Az örömvirágból keserű ürm lett. A tűz- és füstgyűrűben, a röpködő golyók között barna csuhás kapucinus barátok jártak; odahajoltak a sebesültek fölé, bár nem sokat tehettek, megálltak a vészben a népük mellett. Aloysius atya sóprúnyélen lengő fehér köténnel siet a brit barikádhoz sebészorvost kérni, az elegáns Taylor ezredes hátat fordít neki, s otthagyja az Istenével a bakák között. Később azért egy hasonlóan elegáns százados minden tőle telhetőt megtesz érte: udvarias szavakra, emberséges gondolatokra méltatja Isten szolgáját. A mezítlábas Cathleen ni Houlihan pedig dalra fakad, mert csaknem egészen elfakult dicsősége ismét felragyogott. Kopott a köntöse, fésületlen a haja, de énekel; kirázza a hamut a hajából, lesimítja meggyűrt ruháját, és...

*Énekel a férfiakat, akik
Kész szívvel csatarendbe állva
Zászló alatt, kürtszóra menetelnek
Szülőhazájukért a hős halálba.*

Ritka bő aratása volt a halálnak Írországból; a csata prologusaként számos közrendű férfi, nő és gyermek mondott búcsút munkának, szerelemnek és játéknak; pár órán belül pedig még számosabban kaptak rövid üzenetet arról, hogy az életnek nincs többé szüksége rájuk. Ott fekszenek csöndesen: a kapualjban meglepett gyerek; az utcán elnyúlt öregember; a fiatal férfi a lámpaoszlopnál, melyet elkapott, mikor a golyó érte, majd lecsúszott mellette – furcsán elfehéredett arcából tágra nyílt szeme mered az égre, mintha onnan kérdené, miért történt ez az egész – merev karja most is öleli az oszlop lábát; az ifjú lány ünneplőben, hasmánt, nyilván sietett haza az első csetepaté hallatán, csak nem elég gyorsan, a habfehér blúzon a halál bíborvörös foltja terjed a hátoldal közepén; az öregasszony a bérkaszárnyabeli szoba padlóján, egymaga, vére átszivárog a földemen, s kiült a lenti mennyezeten: a holtak jókora százada, az Írorszáért holtaké. Jézus, irgalmazz! Csöndesen, bajtársak, csöndesen. Nem akartatok meghalni. Tudom, tudom. Nem írtatok alá proklamációt; nem rohantatok le épületet; nem húztatok meg ravaszt; tudom, tudom. Írországnak mégis szüksége volt rátok. Sokan hálnak még meg, mire Írország szabad lesz. El kell viselni. Örökre ismeretlenek maradtok, bajtársak; halálotokat nem kísérté méltatás; ceremóniátlanul lesztek eltemetve; névtelenül, trombitaszó nélkül; nem lőnek sort vitézül a sírotok fölött; nem is vesznek számba a nyilvántartott áldozatok között. De figyeljete, bajtársak, figyeljete rám: Whitman elétek jön majd; besorol a jelesebb holtak menetébe; az ő harsány kürtszava felhangzik majd tiszteletetekre. Figyelem – tessék! Lépez, előre indulj!

Itt jön Paudraig Pearse az elcsöndesült utcán, két elegáns brit tiszt várja. Biztos léptekkel jön, nem siet, félelem nélkül, oda, ahol a két elegáns brit tiszt várja. Megverték a katonáit, a láng-kordon elégette utolsó halvány reményeiket is. „A csatának vége, a hadunk legyőzték, az ír földre csöndesség, homály borul” – fülében visszacseng a régi ballada. Nagykabátot visel, a húsvéti napsütés oda, metsző szél fúj. A halál szele csípi a bátor férfi tiszta arcát. A szeme majd leragad, hetek óta nem aludt. Ha lefeküdt is, nem alhatott. Hamarosan hosszú, mély álma lesz. Érti, hogy nem mértek rá vereséget; hogy fegyvert fogni az elnyomás ellen már győzelem Írország számára. Csöndesen áll tehát, hallgatja az elegáns brit tiszteket, a föltétel nélküli megadás követelését. A bolondok, a bolondok! Elfogadja hát, és átnyújtja a kardját; meghajol, s indul vissza, hogy a fegyverletételhez felsorakoztassa katonáit. Hamarosan Whitman szorítja meg a kezét e szavakkal:

Vivát azoknak, akik elbuktak!

És minden tábornoknak, aki csatát veszített, és minden legyőzött hősnek!

És a számtalan ismeretlen hősnek, akik semmivel sem kisebbek az ismerteknél, a legnagyobbaknál!

Fekete volt az ég, esett az eső; hideg eső, még benne érzett a visszavonuló tél csípőssége. A csendes, üres utcán lefelé egy csapat férfi menetel. Fáradtak, rongyosak; éhes, álmos árnyai a friss, csinos, biztos léptű Önkénteseknek, akik egy hete az ellenkező irányba meneteltek. A katonák mögött a tömeg megélezte a kiégett, füstölő épületek közti kormos úton keserű büszkeséggel vonuló férfiakat. Hallgatagon vonultak, füttyszó, nóta nélkül: cserepes volt az ajkuk, kiszáradt a torkuk – és elmúlt az indulók ideje. Elszenesedett fa, bőr, szövet forró, keserű füstje marta az orrukat; a köveket borító, középuitt még vörösen izzó üszök ropogott a talpuk alatt. Jöttek az úton lefelé, karabélyok százai és géppuskák szögeződtek rájuk, ezernyi katona bámulta, amint szegényes fegyverzetüket halomba rakták; a brit bakák kíváncsian és elképedve nézték, hogy ez a szálnalmas rakás fém szándékozott megdönteni Anglia fegyveres erejének hatalmát.

– Röhhögséges, én mondom. A vad írek. Folyton fejükbe száll a pia. Nem lehet elmenni rajtuk, ember el nem igazodik rajtuk. Ne is kérdezd, cimborá. Az egész nyavalyás bandának a diliházban volna a helye! Mi a fene piszkálta fel őket? Agyament népség. Miért kezdték az egészet?

Egy álomért. Hogy seregestül tartsanak a fehér vitorlák Írország felé, hogy az ír kikötők – legszebbek a földön – alig bírják befogadni az ír hajókat; hogy a kerámiáinkat és a textíliáinkat ismét kivihessük a világ piacára; a hugenotta puplint, ami azóta szövődik amióta Jacquard de Lion először énekelte *A palatinumi lánykát*; száz és száz tömött bala legfinomabb szövetet, pirosat, zöldet, vörösbarnát, sárgát, Kölnbe, Nápolyba, Katalóniába és a Rajna vidékére. Hogy a sima, finom – zöld, vörös, szénfekete, galambszürke – márványunkat, amit Spenser megénekelte *A Tündérkirálynőben*, szétküldhessük Bologna, Brabant, Litvánia fejedelmi palotáinak építkezéseihez; hogy megint ellássuk a művelt világot marhahússal, szalonnával, faggyúval, vajjal, méhviasszal, jól cserzett, szépen kihímzett bőraruval; sólymokkal és lovakkal; veretlen és érmévé vert wicklow-i arannyal és tipperaryi ezüsttel; hogy a legfinomabb gyolcsot exportáljuk Hollandiába, Itáliába és Chester városába. Hogy a szépen kötött és illusztrált könyv-remek székelyévé tegyük földünket, mely hajdan a Fermagh és Monasterboice kódexek, a Cashel psaltérium s a Kildare grófok Vörös Könyvének földje volt.

Hogy Rekettyés Szent Furze megint a félelmes O’Flahertyk védszentje lehessen, és Brendan ünnepét május tizedikén bátran megülhessék Galway-ben a rakparti utca régi lakói; hogy a dublini férfiak ismét szabadon beléphessenek Coventry Corpus Christi Céhébe, és új ösvényt készítsenek ama szép város köré; hogy az írek fehér palotát küldjenek Salisbury templomának, nemkülönben tölgy- és szilfagerendákat Angliába, hogy hadigályák és kellő hosszú, formás hajók épüljenek belőlük.

– Írség, kórság! – ordított egy őrmester. – Mármeg a kabátom alján akartok tapodni? Írek vagytok, és büszkék rá, he?

Igen! Hogy újra kitűnjék, milyen sok és sokféle faragást készíthetnénk a templomok kövére a városok falán kívül is, bévül is; hogy magasabb kerek tornyokat építhessünk az

eddig magasaknál is; hogy kisebb és nagyobb harangok sokaságát rakjuk fűzérbe minden megfelelő és kívánatos helyen; hogy számtalan ritka-szép képpel, oltárral, drágakövel és négyzetmérföldnyi festett ólomüveg ablakkal ékítsük templomainkat.

– És csőszökhöz méltó helyé tegyétek Hírországot, mi, Paddy?

Hősökhöz, igen, és híres vásáraink majd nem avatag, dicstelen zugokban kucorognak többé, hanem ismét kilépnek a nyílt térre, s lesznek, mint a Városhíre Vásár, melyet a föl-térképezett világ minden lordja és úrhölgye ismert; a Garmain Vásár, a Tapsoló Kezek Vására, a Nyíló Szemek Vására, a Kancsi Ablakok Völgyének Vására, a Mosolyogva Néz Rám Völgyének Vására.

– Életemben nem hallottam róluk, Paddy; gondolom, akkor még az Öregisten is legény volt.

És az Áldott Szentekről nevezett Vásárok Vására, mind a tizenkettő:

Bili Kerál Vására a Hangya-Boyne folyónál; Pápista Carzon Vására; Fölkelő Nagy Lemass Mi se, Ti se Vására; Talbot az Talbot, az Talbot Vízissza Vására; Lili Bullero Csatadal Vására; Oké Kurtakocsmá Vására; Húshagyó Szentlepel és Pennarágó Pietás Vására; Kisdobon Csuda-Dallamot Verő Ír Szurtos Vására; Blindaházi Elfie Byrne Vására; Gaffney-Gamhna Gazda Borvására; a Nyugati Villák Bőszének Vására; Billorra et Laborra O'Brien Vására; Gyí, Kacagó Nyelkész, Kiaora Bolondóci Vására.

És hol vannak most ezek a becses dolgok? Eltemették őket a fekete romok, beborították a törmelékupacok, elpusztította őket a tűz mérge. Minden édes álmunk oda: óvatosan lépj, katona, mert az álmainkon lépkedsz. Ezek a Sinn Fein örültek a jelentéktelenségek halmazába lökték az álmainkat; az Angliának szánt csapás Írország fejére hullott; minden elveszett, a becsület is.

– Ne szídd mellre, aranyapám; semmi teteje, hogy ránk légy zabos – nem mi csináltuk a balhét.

Ne szórakozz velem, katona, mert nincs itt az aranyszájú Fergus, hogy lehűtse a fortyogó haragomat! Pokolra veletek, Cromwell mocsadéka! Vesszen ki a fajtátok, pusztítson ki a Mindenható, teljék be rajtatok a zsoldárok és a próféták szent könyveinek minden átka!

– Nyugi, nyugi, aranyapám, legyen már szíved!

Ó, kidőlt földünk minden cédrusa, minden ír tölgy kivágatott! Annyi fánk sem maradt, hogy az ajtó fölé a szemöldökfa kitelnék belőle. Az Öregasszony-hegy csillagos homloka kigyúlt, de a halni készülők szemének halálos fénye gyújtotta ki. Hallgassatok! Figyeljete! És halálos csönd ülte meg az ír földet, s az egész nép figyelt. Íme, tisztán, a hajnali párák levegőben: egy sortűz; és még egy. Megdobban-e ír szív a sas vijjogásától? Fölneszel-e ír fül a nyarat hívogató kakukk szavára? Mozdul-e ír láb a hegedű víg muzsikájára? Mozdul-e ír kéz, hogy alágyújtson az öröm máglyatüzének?

A nép figyel, és hallja Tom Clarke gyors, rövid, kemény lépteit a Kilmainham börtön udvarának kövezetén. A khaki-szín egyenruhás osztag mozdulatlanul vár, mit tudják ők, miről szól a történet. Odaért elébük, állj. Barnacsuhás barát áll oldalt, olvasóját pergeti, imát mormol. Nincs itt más bátor, csak ez a hátrakötött kezű, szikár alak; most a ragyogó szemét is bekötik. A karabélyok lángot lövellnek, a szikár alak ritmusosan összerándul, félszegen a földre csúszik, pillanatra moccan még, aztán örökre elnyugszik. Írország újabb győzelmet aratott Anglia fölött, mert a népek eltöprengenek majd, hogy mit is csinált ez az ember, és felkutatnak mindent, amit mondott, hogy a próféták szava beteljesítették – s órá mindörökké emlékezni fognak.

Akkor egy másik indult meghalni, aki rendszerint lehajtotta, de most feltartotta a fejét, Pearse; mert már búcsút vett a világtól, bár Írországnak még fogja a kerges-kecses kezét, nehezen is engedi el; búcsúzik a munkás, az örömteli, az arany fészekalja fiút nevelő Szent Edna iskolától; az Emmet Vártól, a Hermitage-háztól, az erdei tótól, az illatos kaszálótól; búcsúzik az égbolt azúrjától, a lép barnájától, Connemara bíbor hangájától; a szekerekre szerelt színpadoktól, melyek palotákat gördítettek az egyszerű falvakba, és csodás színeket varázoltak a szürkeségbe; búcsúzik a gyermekek játékaitól és fura ékkövekkel ékes gondolkodásától. – Ó, Isten veletek! A pillanat túlnő az éveken.

Írország arca megrándul, mikor a karabélyok ismét dalra fakadnak, de ő szilárdan áll, várja, hogy nyakába vegye a halál e gyöngysorát, mert annak szemei szólnak a népéhez mindörökké; a kebléből hajdan eltávozott lelkielő visszatér, hogy ismét reményt leheljen, majd hamarosan új éneket mondjon.

Még mielőtt a karabélyok csövéből a füstpamacsok eloszlanának a levegőben, újból kilövellnek a lángnyelvek, és Connolly, az utolsó veszni indult vezető elveszti az élők közti helyét, és márványba foglalandó emlékké válik.

Fogylyokkal zsúfolt, fekete rabomobilok, meztelen kardú lovasosztog elöttük és mögöttük, haladnak sebesen a város utcáin. Hallgatag tömeg bámul rájuk minden sarkon, s figyeli a kocsis hátsó ablakrácsához nyomódó fehér arcokat: a fogylyok még egy pillantást akarnak vetni Erinre, mielőtt felhágának a hajóra, mely angliai börtönbe viszi őket. A Dublini Vár éber és magabiztos: az akták rendben, a dossziék végleg aláírva és lepecsételve. Most már igazán nyugton lehetnek az írek, felhagyhatnak a nyögdeléssel: ami egész eltörhetett, el is törött. A poharak borral telve, a megelégedés légkörét finom szivarfüst illatosítja.

De Houlihanék Cathleen leánya immár biztos léptekkel jár, arca gögös, kipirult. Hallja, mit mormol népének szíve. Szerelmesei köré gyűlnek, a dolgok megváltoztak, de tökéletesen:

„Iszonyú szépség született.”

Szegény drága halott férfiak, szegény W. B. Yeats.

Sean O'Casey (1880–1964) Szegénységben telt gyermek- és ifjúkor, harcos író és munkásöntudat – aztán a „zavaros” évek (1916–23: fölkelés, gerillaháború, polgárháború), melyeknek gyötrelmét világklasszis drámákban írta ki magából – majd a profi író hányatott élete, távol az imádott és újmódi butaság sanyargatta író földtől, Angliában. A tragikum és a groteszk ötvöztetésének mestere; ez az írás önéletrajzi regénysorozatának harmadik kötetét zárja. Magyarul: *Zörgettem az ajtón*, 1963; *Drámák*, 1977.

Mesterházi Márton magyar–angol–francia szakos bölcsező, egyetlen munkahelyén, a hajdani Magyar Rádióban hangjáték-csináló csapatokban dramaturgként dolgozott. Szerkesztő, műfordító, tanár, rádiós író. Könyvek: *Sean O'Casey Magyarországon 1926–1986* (1993); *Író ember színpadon* (2006).